

Olavi Koivukangas, prof.

Siirtolaisuusinstituutin johtaja

HERMAN DIETRICH SPÖRINGIN PÄÄPATSAAN PALJASTUSTILAISUUS Siirtolaisuusinstituutissa, Linnank. 61, Turku, 21.3.2007 klo 16

Arvoisat kutsuvieraat,

Maailmanhistorian merkillisyyksiin kuuluu se, että kuuluisan löytöretkeilijän James Cookin "Endeavour"-laivassa oli Turussa syntynyt mies. Hän oli Aurajoen rannalla sijaitsevan Turun Akatemian professorin poika Herman Dietrich Spöring. Cookin seurueen historiallinen, ensimmäinen tutkimusmatka eteläisille valtamerille tapahtui vuosina 1768–71, ja sen seurauksena Uusi-Seelanti ja Australia tuotiin eurooppalaiseen tietoisuuteen.

Paluumatkalla Jaavalta Eurooppaan Spöring kuoli malariaan tammikuussa 1771, ja hän sai hautansa Intian valtameressä. James Cook ja matkalla olleet tiedemiehet Joseph Banks ja ruotsalainen Daniel Sölander saivat maailmanmaineen, mutta Herman Spöring unohdettiin lähes 200 vuoden ajaksi. Vasta viimeisten vuosikymmenien aikana Herman Spöringin maine on sukeltanut esiin historian hämärästä, ja Spöring on alkanut saada ansaitsemaansa arvostusta. Yhtenä syynä tähän on ollut se, että tutkijat ovat todenneet, että suuri määrä British Museumissa Lontoossa olevista matkalla tehdyistä piirroksista olivatkin Spöringin tekemiä. Näitä ilman signeerausta olevia piirroksia oli aikaisemmin luultu muiden tekemiksi.

Kun itse aloin tutkia skandinaavien ja suomalaisten historiaa, kiinnitin tietysti heti huomiota Turusta kotoisin olleeseen Herman Spöringiin, ja siitä lähtien hänen elämänsä on kiehtonut minua. Spöring on esitetty näkyvästi minun Australian ja Uuden-Seelannin skandinaavien ja suomalaisten historiaa käsitelävissä kirjoissani, ja v. 1987 ilmestyneessä professori Vilho Niitemaan 70-vuotisjuhlakirjassa oli artikkelini Herman Spöringin matkasta. Myös monet muut tutkijat ovat kirjoittaneet Spöringistä. Mainitsen Suomesta vain maantieteilijät Uno Tuomi ja Markku Löytösen.

Tutkimustyöhön liittyen minussa heräsi halu käydä samoilla paikoilla, missä Spöring on käynyt etelämeren saarilla. Vuonna 1988 osallistuin Australian eurooppalaisen asutuksen 200-vuotisjuhliin, ja samalla matkalla kävin Uuden-Seelannin pohjoissaaren itälaidalla Tolagan lahdella, missä ovat pienet Spöringin saaret. Nämä ensimmäiset siellä löydetyt saaret kapteeni Cook nimitti Spöringin mukaan, mikä osoittaa Spöringin nauttimaa arvostusta hänen silmissään. Ajatukseni oli, että Spöringin saarilta voitaisiin tuoda suuri luonnonkivi Turkuun ja pystyttää se Aurajoen rannalle muistomerkiksi Spöringille. Tämä kiven haku paikallisen maanviljelijän veneellä ja parin vahvan poliisimiehen avustuksella oli melkoinen operaatio ja elämys. Spöringin saari on maoriväestön pyhää maata, ja muistan elävästi kuinka paikallinen maoripappi siunasi kiven ja vapautti sen pahoista hengistä ennen kuin se aloittaisi matkansa kaukaiseen pohjoiseen maahan. Minä puolestani pidin puheen, ja otin lahjakiven vastaan Siirtolaisuusinstituutin ja Suomen Tasavallan puolesta. Mainitsen vielä, että Gisbornen rotaryklubi oli mukana hankkeessa, ja yhdessä

sen presidentin kanssa pakkasimme kiven rakentamaamme laatikkoon lähetettäväksi Turkuun osoitteeseen Piispankatu 3, missä Siirtolaisuusinstituutti silloin sijaitsi.

Suomi-Australia yhdistysten Liiton, jonka puheenjohtajana toimin 20 vuotta, nimissä käynnistettiin projekti muistomerkin pystyttämiseksi Spöringin syntymäpaikalle. Sen yhtenä osana olisi tämä Uudesta-Seelannista tuotu kivi. Pian todettiin, että kiviaines olisi liian pehmeätä kestämään Suomen sääoloja ja pakkasia ulkosalla, ja päädyttiin muistomerkin upottamiseen Rettigin palatsin muuriin lasin suojaan. Turun kaupunki myönsi määrärahan hankkeelle ja pyysimme kolmelta taiteilijalta ehdotusta muistomerkin toteuttamiseksi. Tämän kilpailun voitti taiteilija Martin Ahlström. Metallityöt tehtiin Turun kaupungin ammattikoulussa. Toukokuussa 1990 voitiinkin paljastaa H.D. Spöringin muistomerkki Rettigin palatsin vierellä. Torvisoittokunnan esityksen ja avauspuheeni jälkeen paljastuspuheet pitivät Uuden-Seelannin Suomen suurlähettiläs John McArthur, joka oli saapunut tilaisuuteen Moskovasta, ja Turun yliopiston kansleri Olavi Granö. Valtuuston puheenjohtaja Heikki Löyttyniemi otti muistomerkin vastaan Turun kaupungin puolesta.

Kun muistomerkkirahoista jäi hieman varoja jäljelle, niistä muodostettiin Suomi-Australia yhdistysten Liiton toimesta H.D. Spöringin stipendirahasto. Sen pääomaa on kartutettu sen jälkeen monilla tavoin.

Spöringin muistomerkki on ilmeisen onnistunut, mitä todistaa mm. se, että Aboa Vetus & Ars Nova Museon lehtori Minna Hautio on äskettäin valinnut Spöringin muistomerkin Turun ulkona olevista julkisen taiteen muistomerkeistä ensimmäiselle sijalle korostaen tähtikatkon alla olevan Spöringin saarilta tuodun luonnonkiven sanomaa.

Spöringin muistomerkki on kiehtonut monia sen nähneitä, myös lapsia. Aboa Vetus & Ars Nova Museon yhteydessä olevassa lastenkerhossa on toiminut jonkinlainen Spöring fan-klubi, jossa lapset ovat piirroksin ja muilla keinoin eläytyneet Spöringin tarinaan.

Kahta Åbo Akademin nuorta tutkijaa Spöringin muistomerkki inspiroi 1990-luvun alkupuolella niin paljon, että he päättivät tehdä filmin Spöringin elämästä. Tämä Timo Uusikartanon ja Tom Kuuselan videofilmi on kuvattu mm. Sigyn-laivassa ja Ruissalon rannalla sekä kasvitieteellisessä puutarhassa. Filmi valmistui v. 1995, ja näyttelijät onnistuivat tehtävässään. Itsekin esiinnyn filmissä kapteeni James Cookin osassa, tosin vain fyysisesti, sillä filmi on äänitetty englanniksi jälkikäteen. Tämän tilaisuuden jälkeen esitämme tämän filmin nimeltä "Between the devil and the deep blue sea" Siirtolaisuusinstituutin neljännessä kerroksessa.

Kyllä Spöring on saanut arvostusta muuallakin kuin Turussa. Näin erityisesti James Cookin matkaan liittyvässä tutkimuskirjallisuudessa. Lisäksi Canberrassa Australian pääkaupungissa on nimetty katu Spöringin mukaan. Sen aloitteen tekijänä oli Canberrassa asunut suomalainen siirtolainen Paavo Vennonen, joka jouduttuaan lähtemään Suomesta sodan jälkeen oli mennyt Uuteen Seelantiin ja käynyt myös Spöringin saarilla ennen muuttoaan Australiaan. Hän kirjoitti v. 1963 artikkelin Spöringistä ja hänen saarestaan ainakin Suomen Kuvalehteen. Myös kirjailija Eino Koivistoinen Suomesta kävi samoihin aikoihin Spöringin saarella ja asetti sen korkeimmalle kohdalle Suomen lipun sekä kirjoitti värikkäitä matkakuvauksia lehtiin.

Kerron vielä, että pian Spöringin muistomerkin valmistumisen jälkeen käynnistin projektin, jonka tavoitteena oli viedä suomalainen iso graniittimöhkäle Uuden-Seelannin mantereelle vastapäätä Spöringin saarta. Vehmaalainen kuvanveistäjä Jarkko Roth teki pienoismallin, mutta hanke kaatui siihen, että paikallinen maoriväestö ei ilmeisesti halunnut muistomerkkiä ja mahdollisia turisteja Spöringin saarelle ja sen läheisyyteen. Ymmärrän tämän hyvin. Oma asiansa olisi ollut tarvittavan

rahoituksen hankkiminen. Pienoismalli on nähtävillä todisteena sitä, että tällainenkin hanke on ollut vireillä.

Niinpä joku voisi kysyä, miksi vielä yksi muistomerkki Herman Spöringille?

Syy on seuraava:

Pari vuotta siten minuun otti yhteyttä Aucklandissa Uudessa-Seelannissa asuva rouva Margit Brew, joka alun perin on ruotsalainen. Hän oli nähnyt Aucklandin yliopistossa Cookin matkalla olleen ruotsalaisen Daniel Sollanderin pronssisen pääpatsaan. Sen oli yliopistolle lahjoittanut Piteån kunta, josta Sollander oli kotoisin. Kun Margit Brew tiesi, että Cookin matkalla oli myös Turusta kotoisin ollut Herman Spöring hän kysyi olisiko mahdollista, että Suomi lahjoittaisi Aucklandin yliopistolle samanlaisen patsaan, jotta "herrat Sollander ja Spöring voisivat puhua keskenään ruotsia".

Niinpä tein anomuksen Siirtolaisuusinstituutin nimissä Suomen Kulttuurirahastolle, joka 28.2.2006 myönsikin 5 000 € kahden Spöringin pääpatsaan tekemiseen, toisen Aucklandin Yliopistoon ja toisen Siirtolaisuusinstituuttiin Turkuun. Taiteilijaksi Margit Brew sai tunnetun kuvanveistäjän Joanne Sullivan-Gesslerin, joka on alun perin Etelä-Afrikasta ja asuu nykyään Uudessa-Seelannissa. Kun Spöring juniorista ei ole mitään kuvaa, lähetin taiteilijalle Uuteen-Seelantiin Spöringin v. 1747 kuolleen ja samannimisen professori-isän kuvan jonkinlaiseksi pään muodon malliksi. Pian huomasimme, että taiteilija on onnistunut erinomaisesti työssään.

Helmikuun 15. päivänä 2007 Spöringin pääpatsas paljastettiin Aucklandin yliopistossa, ja Margit Brew piti siellä puheen. Muutama viikko sitten saapui Uudesta-Seelannista lentorahtina kaksi suurta pakettia tänne Turkuun. Toisessa oli nyt paljastettava Spöringin patsas pronssiin valettuna; sen paino on 15 kg. Toisessa paketissa oli Suomi-Australia -yhdistysten Liiton sovittuun hintaan ostama kopio, joka on muuten aivan samannäköinen, mutta tehty kevyemmästä ja halvemmassa materiaalista. Tänäpä aloittaa matkansa Australia-yhdistyksen toimitiloihin Pasilaan Helsinkiin liiton nykyisen puheenjohtajan Antti Välikankaan toimesta. Olihan Herman Spöring ensimmäinen Suomessa syntynyt henkilö, joka kävi Australiassa.

Herman Spöringin patsas on nyt sijoitettu Siirtolaisuusinstituutin aivan liian ahtaisiin näyttelytiloihin Spöringin arkun yläpuolelle. Tämän Spöringin suvulle kuuluneen arkun 1700-luvulta on lahjoittanut Kyrössä asuva Seppo Savo, ja sen yhteydessä olevista papereista on löytynyt Spöring-nimi ja ainakin yksi koira esittävä piirros, jonka voisi kuvitella olevan Herman Spöringin varhaisia harjoitustöitä.

Poistakaamme nyt kangas Herman Spöringin patsaan yltä ja kohottakaamme maljamme Hermannille, Turusta kotoisin olleelle eteläisen valtamerten purjehtijalle ja sankarille!

Herman Spöring edustaa loistavasti myös Turun historiaa ja kansainvälisyyden perinteitä kaupungin eurooppalaisen kulttuuripääkaupunkivuoden 2011 lähestyessä.

Aurajoen rannalla päivänvalon nähneen Herman Spöringin maine purjehtikoon edelleen historian hämäristä kauas tulevaisuuteen.